

Ekonomisk bedömning april 2021

Hög tillväxt riskerar dölja strukturella problem på arbetsmarknaden

Sammanfattning

Coronakrisen har tyngt stora delar av svensk och internationell ekonomi. En del branscher blöder fortfarande medan andra har utvecklats betydligt bättre. Krisstöden har i många länder varit massiva, vilket har dämpat nedgången i ekonomisk aktivitet. Arbetslösheten har trots det ökat och för vissa grupper har problemen med långtidsarbetslöshet och utanförskap förvärrats.

Framåt hösten kommer merparten av den vuxna befolkningen i världens avancerade ekonomier ha erbjudits vaccin. Därmed kommer restriktioner lyftas och människor och företag kan börja återgå till ett mer normalt liv där restaurangbesök är tillåtna, turism möjliggörs och större evenemang kan genomföras.

Tillväxten tar fart under andra halvåret 2021 när hushållen kan konsumera i en högre takt. Det har genom pandemin funnits en önskan och ett behov av att konsumera men restriktionerna har gjort att det inte har varit möjligt. Hotell och restaurang samt stora delar av upplevelseindustrin har därmed haft ett mycket svårt år bakom sig. När väl restriktionerna lyfts kommer tillväxten i dessa branscher bli hög, dock från mycket nedtryckta nivåer. Detta bidrar till en hög BNP-tillväxt under andra halvan av 2021.

Tillverkningsindustrin och andra exportnäringar kommer också att utvecklas väl under prognosperioden. Dessa delar av näringslivet har kunnat upprätthålla en relativt god produktionstillväxt en tid, vilket gör att lättnader i restriktioner och öppnandet av våra samhällen inte kommer innebära en lika stor tillväxteffekt som för de branscher som drabbats hårdast i krisen.

Trots framtidsoptimism bland många företag och hushåll kvarstår många människor i arbetslöshet också när krisen är över. Långtidsarbetslösheten har ökat och det är idag rekordmånga människor i Sverige som har varit utan jobb längre än ett år. Många av de långtidsarbetslösa har låg utbildning eller är utrikes födda. Arbetslöshetsgapet mellan inrikes och utrikes födda var redan innan krisen större i Sverige än i nästan alla andra länder. Under krisen har detta gap vidgats ytterligare. Arbetslösheten kommer sjunka framöver men de som först kommer få jobb är de som står närmast arbetsmarknaden. De långtidsarbetslösa tvingas vänta längre bak i kön till de nya jobben också när konjunkturen förbättras under kommande år.

Nyckeltalstabell

	2020	2021	2022
BNP ¹	-2,8	3,8	3,9
Arbetslöshet ^{2,3}	8,3	8,6	7,8
Arbetskraftsdeltagande ⁴	73,6	72,9	73,1
Sysselsättningsgrad ⁴	67,2	66,4	67
KPI ²	0,5	1,6	1,4
Reporänta ^{2,5}	0	0	0
SEK/EUR	10	10,1	10,0
SEK/USD	8,2	8,7	9,0

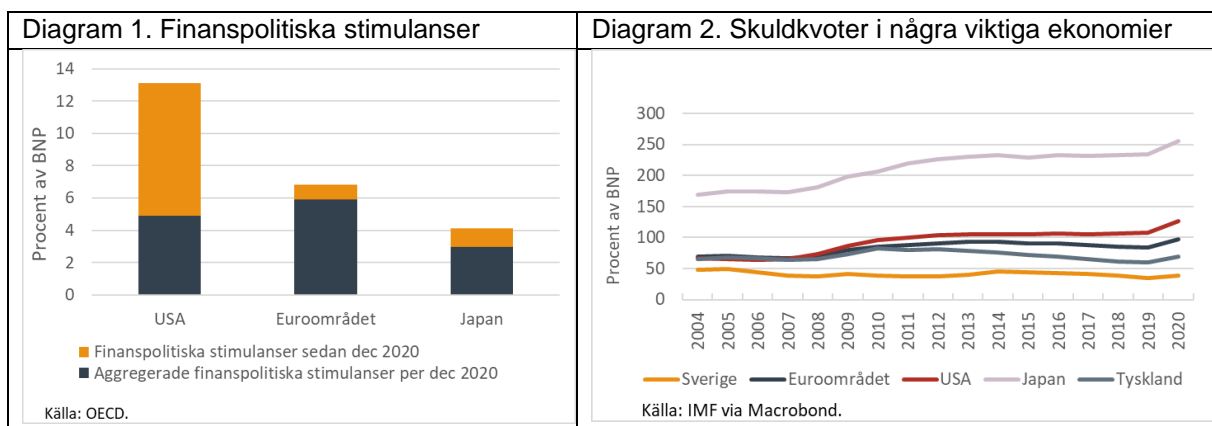
¹ Årlig procentuell förändring, ² Årsgenomsnitt, ³ Procentuell andel av arbetskraften, 15–74 år, ⁴ Procentuell andel av befolkningen, 15–74 år, ⁵ Procent

Källor: Riksbanken, SCB, Macrobond och Svenskt Näringsliv.

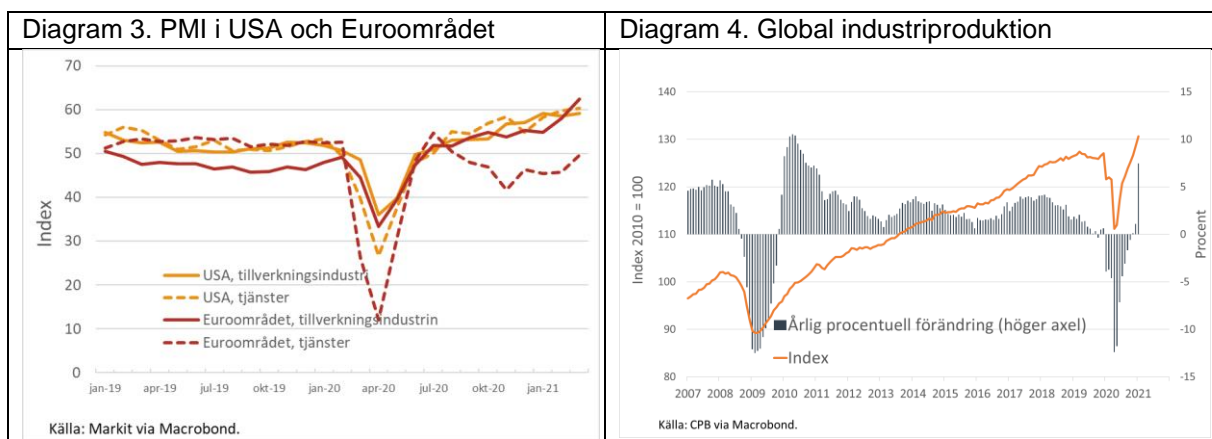
Hög global tillväxt trots att länder vaccinerar i ojämn takt

Sedan pandemin började tynga världens ekonomier har restriktioner och krisstöd påverkat global tillväxt och sysselsättning. Företag har tvingats i konkurs och människor har blivit av med sina jobb. Trots de stora fallen i ekonomisk aktivitet under framför allt förra våren har flertalet ekonomier visat sig mer motståndskraftiga än vad många trodde i inledningsskedet av pandemin. BNP-fallen har därmed inte blivit lika allvarliga som man befarade.

En viktig anledning till dämpningen av fallen har varit de massiva krisstöden som både centralbanker och regeringar världen över har sjösatt (se diagram 1). Krisstöden har bidragit till att fler företag kunnat överleva och fler människor har ett jobb att gå till. I en del länder, i synnerhet USA, har stöden varit mycket omfattande med en betydande tillväxthöjande effekt. I den senaste bedömningen av den internationella valutafonden (IMF) bedöms den amerikanska ekonomin till och med vara större 2024 jämfört med vad som förutspåddes innan Covid-19 bröt ut. De negativa effekterna av krisen motverkas därmed i stor utsträckning av de stimulanspaket som USA och många andra ekonomier genomfört.

Trots att flertalet ekonomer är överens om att stimulanser och krispaket har varit rätt sätt att hantera krisen, kommer de finanspolitiska stimulanserna i många länder att kosta i termer av ökade statsskulder. Detta är ofrånkomligt och något som länderna kommer bära med sig när väl pandemin är över. Skulderna var redan höga innan pandemin bröt ut och har nu alltså ökat ytterligare (se diagram 2).

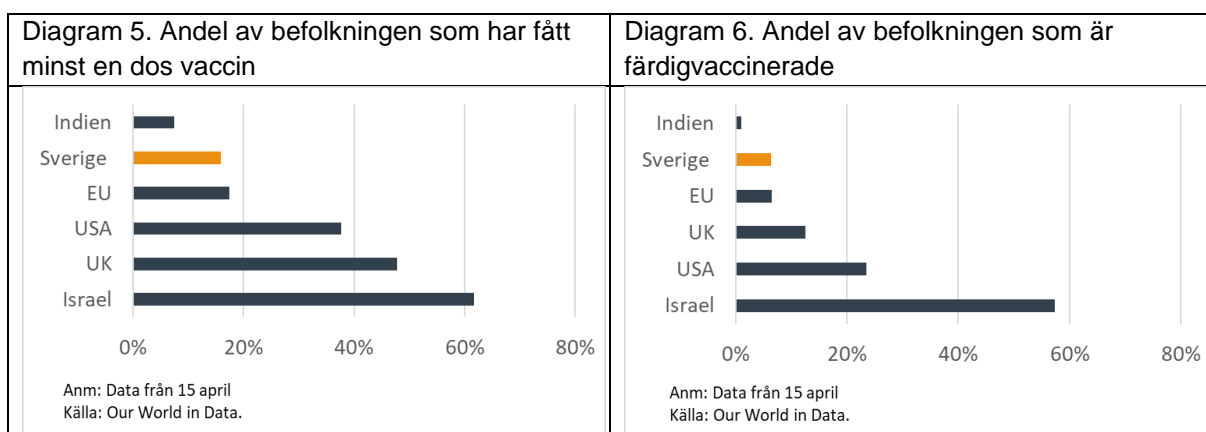

Framtagandet av vaccin har gått snabbare än vad någon kunde hoppas på när läget var som mest kaotiskt under våren 2020. Människor och företag har i år börjat se ljuset i tunneln, vilket också syns i en rad förtroendeindikatorer. I exempelvis inköpschefsindex (PMI) har nu nivåerna ökat i både industrin och inom tjänstesektorerna (se diagram 3). Framför allt industrisiffrorna ligger nu på mycket höga nivåer på många ställen i världen. Denna ökade tillförsikt inför framtiden bottnar i det faktum att

en vaccinerad befolkning kommer att göra att restriktioner släpps och ekonomier återgår till något som liknar normalitet. Många av de hårdast drabbade branscherna kommer därmed uppleva stora tillväxtlyft under det andra halvåret i år. Detta bidrar till att många länders tillväxt ökar kraftigt under framför allt sensommaren och hösten 2021. Det bör dock understrykas att flertalet av ökningarna i krisbranscherna kommer från kraftigt nertryckta nivåer som framöver normaliseras i takt med att restriktionerna lyfts.

Den ökade efterfrågan inom stora delar av tillverkningsindustrin (se diagram 4) har bidragit till både halvledarbrist och containerbrist. Ökade leveranstider och brist på komponenter leder till produktionsstörningar i en del länders tillverkningsindustri. Detta kan dämpa tillväxten under första halvåret i år men problemen bedöms vara av övergående karaktär med endast en mindre påverkan på global tillväxt under 2021.

Covid-19 kommer påverka många, framför allt fattigare, länder under lång tid efter det att de avancerade ekonomierna har blivit vaccinerade och restriktionerna har släppts. Tillgången och tilldelningen av vaccin är ojämnt fördelad över världens ekonomier. Andelen vaccinerade är mycket högre i USA och Storbritannien medan det går trögare i EU (se diagram 5 och 6). Den lägre vaccinationsgraden i EU är dock ingenting jämfört med i flertalet utvecklingsekonomier. I exempelvis Indien har endast 7 procent blivit vaccinerade med en dos och bara 1 procent är färdigvaccinerade. Detta gör att restriktioner kommer kvarstå och människor får fortsatt svårt att röra sig mellan vissa länder i världen. I många avseenden blir därmed återhämtningen under 2021–2022 ojämn och beroende på hur snabbt ekonomier lyckas vaccinera sin befolkning.

Då virus muterar finns det dessutom en risk att vi under kommande kvartal får se mutationer som kan vara mer smittsamma än de som hittills har spridit sig i befolkningen. Först när hela världens befolkning har nått en tillräckligt hög vaccinationsgrad kan den globala ekonomin på allvar sägas vara fri från pandemin. Det är dock sannolikt att viruset kommer leva kvar bland oss liksom många tidigare kända virus. Smittspridningen kommer dock kunna hållas på låg nivå utan inskränkningar i den ekonomiska aktiviteten.

Sammantaget innebär vaccinationerna att restriktioner kommer att lyftas i ökande takt framöver. Den globala tillväxten kommer att öka under framför allt det andra halvåret i år. USA agerar draglok för världsekonomin med snabb vaccinering, stora stimulanspaket och en underliggande tillväxtpotential som är högre än i många andra avancerade ekonomier. Den amerikanska ekonomin kommer sannolikt växa i en årstakt som vi inte upplevt på flera decennier. Inom Europa och euroområdet kommer tillväxten också att öka betydligt under andra halvåret 2021, om än i långsammare takt än i USA (se tabell 1). Det är främst tjänstesektorerna som nu kommer öka tillväxttakten när fler och fler ekonomier öppnar upp sina samhällen och börjar tillåta restaurangbesök, möjliggöra för turismnäringar

och låta större evenemang genomföras. Konsumtion och handel får därmed en tillväxtskjuts som bidrar till de ökade tillväxttakterna i många av världens ekonomier framöver.

Tabell 1 Internationella BNP prognoser, årlig procentuell förändring

	2020	2021	2022
Världen	-3,3	6,0	4,4
USA	-3,5	6,4	3,5
Euroområdet	-6,6	4,4	3,8
Japan	-4,8	3,3	2,5
Storbritannien	-9,9	5,3	5,1

Källa: OECD WEO april 2021.

Hög BNP-tillväxt men fortsatt svag konjunktur

Genom en stor del av Coronakrisen har Sverige haft en delvis annorlunda strategi än flertalet andra länder. Till viss del har detta påverkat hur ekonomin har utvecklat sig. BNP-utfallet under andra kvartalet 2020 var som väntat det svagaste på flera decennier. Effekterna av stilleståndet i ekonomin var tydliga med fallande konsumtion, investeringar och utrikeshandel. Av alla försörjningsbalanskomponenterna bidrog den privata konsumtionen mest till BNP-fallet i början av krisen. Fallet blev dock mildare än vad som många befarade i krisens inledningsskede.

Tillväxtprognoserna för svensk BNP har reviderats upp 2021 och 2022. **BNP** bedöms nu växa med 3,8 respektive 3,9 procent (se tabell 2). Upprevideringen grundar sig i en starkare omvärld, framför allt under andra halvåret i år, och att restriktionerna då kommer lättas betydligt. Förtroendet inför framtiden, särskilt bland företag, ligger på höga nivåer. När pandemirestriktionerna tas bort kommer hushållens konsumtion öka betydligt. Utrikeshandeln och investeringarna får också draghjälp av ett förbättrat läge i omvärlden.

Makroprognoser har genom pandemin varit osäkrare än vanligt. Det är fortfarande en betydande osäkerhet kring hur snabbt vaccineringarna kommer att gå och med vilken hastighet restriktionerna kommer att tas bort men i grundscenariot innebär hösten och det tredje kvartalet en stark tillväxt och återgång mot ett förbättrat konjunkturläge. Det dröjer dock till slutet av 2022 innan konjunkturen har återhämtat sig och svensk ekonomi når ett mer neutralt konjunkturläge (se diagram 7).

Tabell 2 Försörjningsbalans, årlig procentuell förändring

	2020	2021	2022
BNP	-2,8	3,8	3,9
Privat konsumtion	-4,6	3,4	4,0
Off. konsumtion	-0,5	1,9	1,7
Investeringar	0,6	3,3	4,3
Export	-5,1	7,3	4,3
Import	-5,8	5,9	3,9
Lager ¹	-0,7	0,0	0,1

¹ Bidrag till BNP tillväxt

Källor: SCB och Svenskt Näringsliv.

Faktaruta - Återhämtning, förkrisnivå och konjunkturläge

Krisen har gjort att BNP fallit kraftigt. Det stora fallet skedde i det andra kvartalet 2020, och sedan dess har svensk och internationell ekonomi återhämtat sig. Det är dock viktigt att skilja på återhämtning till förkrisnivå och synen på konjunkturläget. Av allt att döma kommer svensk BNP nå förkrisnivåer under 2021. Däremot kommer den svenska ekonomin alltså att befinna sig i lågkonjunktur längre än så.

Om inte pandemin skulle ha slagit till skulle ekonomin ha vuxit med kanske 1,5 procent under det dryga året som pandemin varat. Att vi når en återhämtning i termer av BNP-nivå är därmed inte tillräckligt för att vi ska ta oss ur lågkonjunkturen. Det krävs ytterligare ett par procentenheter för att nå s.k. konjunkturrell balans. Den s.k. potentiella (underliggande) tillväxtnivån är den tillväxt som vi skulle ha om ekonomin inte var utsatt för konjunkturrella störningar. Denna nivå går inte att med exakthet mäta och påverkas av många, framför allt, strukturella faktorer. Det är också skillnaden mellan potentiell BNP-nivå och faktisk BNP-nivå som definierar konjunkturläget.

Svensk BNP kommer att vara lägre än den potentiella BNP-nivån också under 2022, vilket gör att det definitionsmässigt kommer råda lågkonjunktur under hela prognosperioden. Tillväxtprognosen tecknar en återhämtning under resterande kvartal 2021 och 2022. Först kommer förkrisnivåerna att nås, sedan, med några kvartals fördröjning, bedöms konjunkturen stabiliseras och ekonomin når ett mer neutralt konjunkturläge.

Diagram 7. BNP utveckling

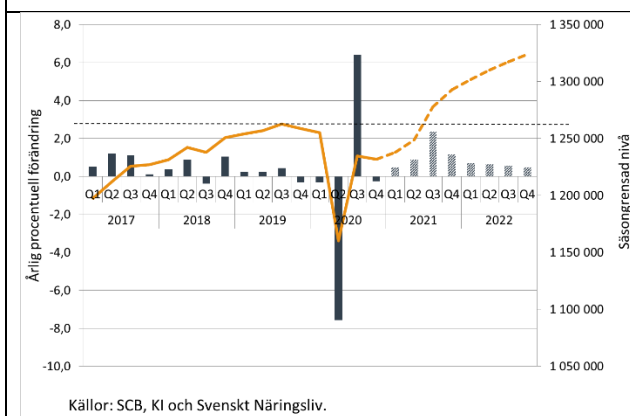
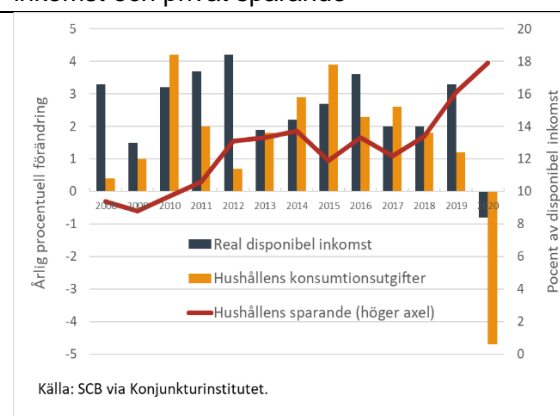

Diagram 8. Hushållens konsumtion, disponibel inkomst och privat sparande

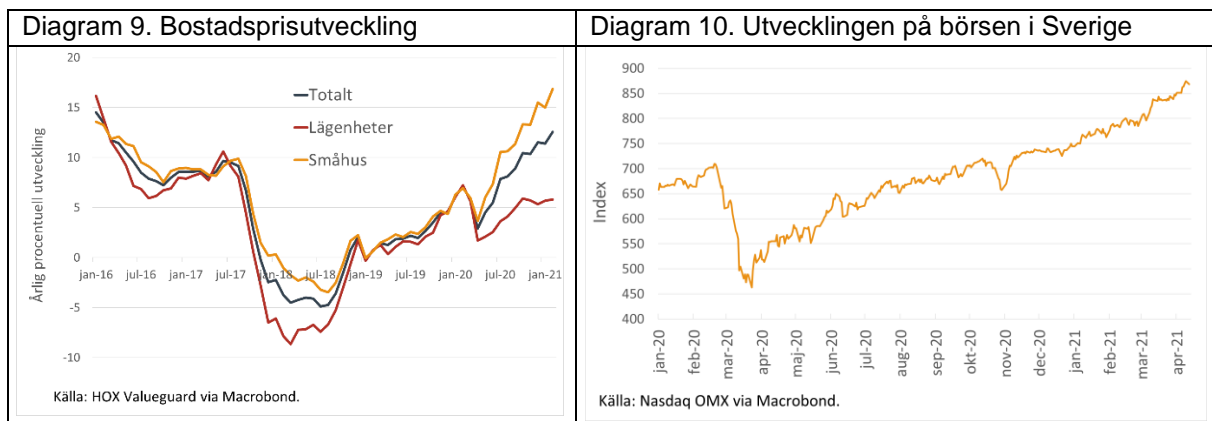
Restriktionerna som pandemin medfört har bidragit till ett betydande fall i **hushållens konsumtion** (se diagram 8). Under 2020 föll konsumtionen med 4,7 procent, vilket är första gången sedan 1993 som konsumtionen minskar. En del konsumtion har ersatts med annan typ av konsumtion. Exempelvis har resor utomlands ersatts med resor inom Sverige och konsumtion av varor till ombyggnationer kan ha ersatt restaurangbesök. E-handeln har ökat men det har inte fullt ut kunnat kompensera för de stora fallen i de drabbade branscherna. Sammantaget har alltså den totala konsumtionsminskningen varit mycket stor.

Enligt hushållens konsumtionsindikator, som är huvudkällan till den privata konsumtionsposten i nationalräkenskaperna, har konsumtionen börjat året bättre än anslutningen på 2020. I Konjunkturinstitutets (KI) barometer ligger konfidensindikatorn för hushållen fortfarande något under ett historiskt genomsnitt, men indikatorn har ökat rejält det senaste halvåret. Hushållens förväntningar på både den egna ekonomin och ekonomin i Sverige har ökat, något som signalerar förbättrade framtidsutsikter och högre tillväxt framöver. Hushållen har också skruvat upp sina förväntningar på

arbetsmarknaden. Hushållen bedömer att riskerna för egen arbetslöshet har sjunkit och att arbetslösheten på 12 månaders sikt kommer vara lägre än idag.

I början av krisen fanns det stora farhågor om att bostadsmarknaden skulle påverkas negativt med stora prisfall. Hushållen har en stor del av sin förmögenhet i fastigheter och om bostadspriserna skulle ha fallit i samband med nedgången i ekonomin kunde det ekonomiska läget ha förvärrats betydligt. Bostadspriserna fick förvisso en sänkning i början av krisen, men sedan återhämtade de sig och nu har priserna istället ökat med drygt 10 procent jämfört med innan krisen (se diagram 9). Av ökande bostadspriser följer ofrånkomligen högre skuldsättning. Detta är en risk för ekonomin som kortfattat diskuteras i nästa kapitel.

Utöver fastigheter har hushållen mycket av sin förmögenhet på börsen. De finansiella marknaderna har utvecklats väl med en tillväxttakt på ca 30 procent sedan januari 2020 (se diagram 10). Precis som bostadsmarknaden föll börsen i början på krisen. Därefter återhämtade sig finansmarknaderna och utvecklingen på börsen är nu väldigt stark. En del hushåll känner sig därför rikare, vilket kan bidra till högre konsumtion framöver. Dessutom kommer hushållen under 2021 få ökade aktieutdelningar som bidrar till högre real disponibelinkomst.

Sammanfattningsvis kommer hushållen ha både medlen och lusten att spendera, allt som nu fattas är tillåtelsen att göra så. När restriktionerna släpps och ekonomin återgår mot ett normalläge kommer hushållens konsumtion öka betydligt. När och hur restriktionerna kommer att släppas beror till stor del på hur pandemin utvecklar sig och snabbheten i vaccineringarna. De initiala vaccinationsplanerna har redan försenats och i den ekonomiska bedömningen räknar vi med att man släpper på restriktionerna fr.o.m. tredje kvartalet 2021. Det höga sparandet och det uppdämda konsumtionsbehovet kommer att bidra till en stark utveckling för konsumtionen både i år och under 2022.

En viktig anledning till att BNP sjunker i orostider är att företag och hushåll skjuter upp sina investeringsbeslut och minskar konsumtion och investeringar. Trots ett förväntat stort fall, föll **investeringarna** bara under första halvåret 2020. Av allt att döma har merparten av företagen tolkat krisen som kort och, med hjälp av statens krisstöd, hanterbar. Därmed har investeringarna inte sjunkit i samma stora utsträckningen som under exempelvis finanskrisen. Räntorna är fortsatt historiskt låga och detta bidrar till en ganska låg upplåningskostnad för de företag som ökar sina investeringar. Orsakerna till dagens kris är virusrelaterade och inte grundade av något fundamentalt fel i våra ekonomier. Det gör att investeringsviljan under den senare delen av krisen har upprätthållits. Företagen investerar med förväntningar om en stor efterfrågeökning när restriktionerna släpps både i Sverige och utomlands.

Tillverkningsindustrin är den del av näringslivet som har gått jämförelsevis bra genom krisen. Bilden av en stark utveckling i industrin under andra halvåret 2020 bekräftas även av hög investeringstillväxt i sektorn. Kapacitetsutnyttjandet enligt SCB:s indikator är på en normal nivå, i linje med genomsnittet

sedan 2000. En högre efterfrågan kan därmed behöva mötas med investeringar i högre kapacitet, vilket sannolikt leder till ökade industriinvesteringar framöver.

De totala bostadsinvesteringarna stod emot fallet i andra delar av ekonomin och ökade 2020. Investeringarna inom nybyggnationer blev ungefär på samma nivå som under 2019 medan ombyggnationerna ökade med knappt 5 procent. Med tanke på det allmänna krisläget under 2020, kan ökningen av antalet påbörjade bostäder under 2020 ses som förvånansvärt hög. Efterfrågan på bostäder förblir hög. Det låga ränteläget och de höga priserna på bostäder bidrar till ännu bättre fart i bostadssektorn under kommande år, vilket också har en positiv effekt på de totala investeringarna i ekonomin.

De offentliga konsumtionsutgifterna föll under 2020. Vården stod under ett mycket högt tryck till följd av många Covid-19-patienter under 2020. Samtidigt tvingades mycket annan vård skjutas på framtiden. Tillsammans med en stor sjukfrånvaro av personal i olika kommunala verksamheter blev nettoeffekten på offentlig konsumtion negativ. När pandemin är under kontroll kommer vården tvingas ta tag i många uppskjutna operationer. Tillsammans med en högre statlig konsumtion bidrar detta till att de offentliga konsumtionsutgifterna ökar under prognoshorisonten.

Export- och importförloppet 2020 följde utvecklingen i global handel. Stora fall under det andra kvartalet följdes upp med kraftiga ökningar under det tredje. De globala handelsvolymerna har återhämtat sig och i början av året hade handelsvolymerna passerat förkrisnivåer (se diagram 11). Förbättrade utsikter för världshandeln bidrar positivt till svensk utrikeshandel. Exportorderingen i den svenska tillverkningsindustrin är nu starkare än innan pandemin. När restriktionerna släpps världen över kommer omvärldsefterfrågan att öka ännu mer med positiv påverkan på svensk export. De senaste månadernas efterfrågeökningar har inneburit en del utbudsproblem. Exempelvis kan brist på halvledare och containrar orsaka störningar i exportflödet, men dessa problem bedöms som övergående och påverkar inte handeln på sikt.

Läget är fortsatt ganska långt ifrån normalt för företagen i många branscher. En del av de stödprogram som införts har sannolikt bidragit till att hålla tillbaka konkursutvecklingen. Utsikterna för företagen är däremot väldigt ljusa, med hög framtidstro i både produktions-, investerings- och anställningsplaner. Detta syns i svaren från Svenskt Näringslivs företagarpåpanel, men också i andra liknande paneler, som t.ex. Konjunkturinstitutets barometer (se diagram 12).

En viktig del när SCB sammanställer och producerar BNP-siffror utgörs av primärstatistiken. För **produktionen** i näringslivet är det månatliga produktionsvärdesindexet en sådan komponent. De senaste siffrorna visar att industriproduktionsindexet har återhämtat det stora tappet. Däremot ligger produktionsindex för tjänsteproduktionen fortfarande något under förkrisnivån (se diagram 13). PMI, som är en indikator som sammanställer hur inköpscheferna ser på konjunkturutvecklingen, har också stigit betydligt och ligger nu på höga nivåer, både för tillverkningsindustrin och för tjänstesektorn (se diagram 14). Högre efterfrågan på svenska exportprodukter från en stark omvärld kommer leda till högre produktion under prognosåren.

Diagram 11 Volym global handel

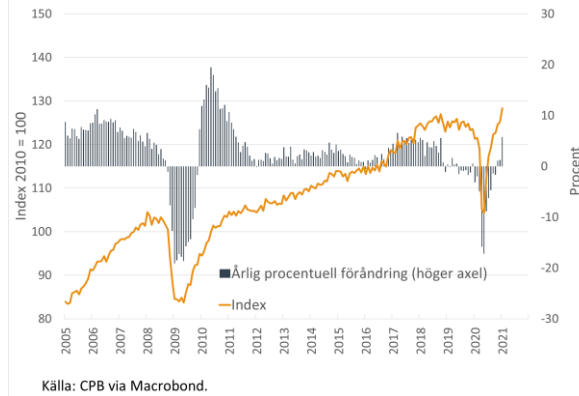

Diagram 12. Konjunkturbarometern

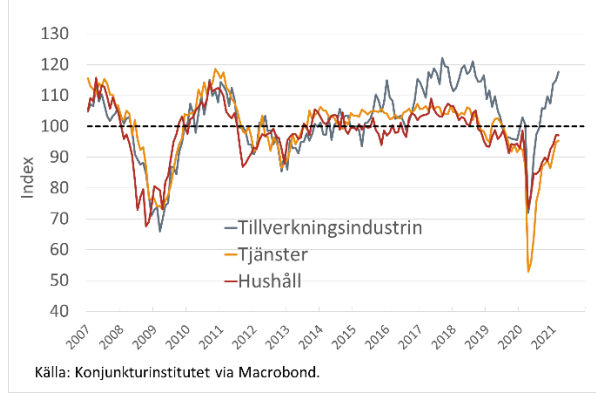

Diagram 13. Produktionsvärdeindex

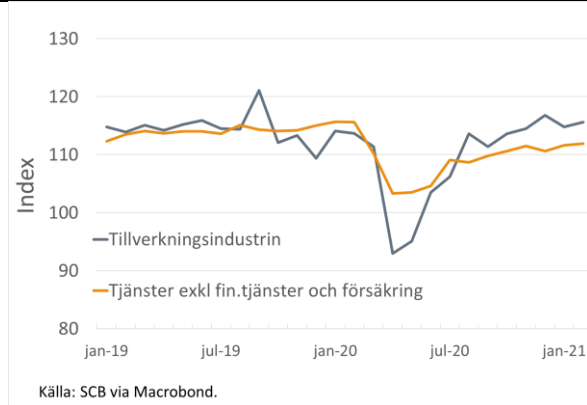
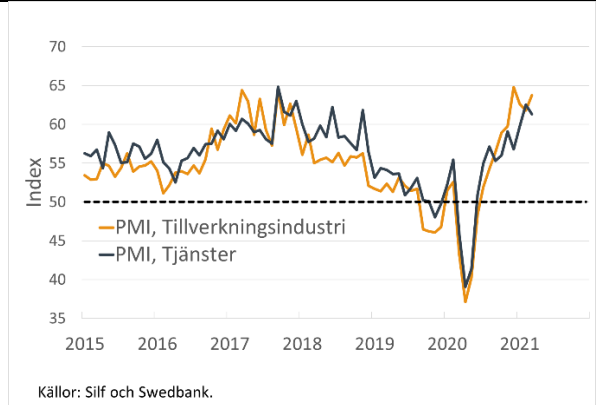

Diagram 14. PMI

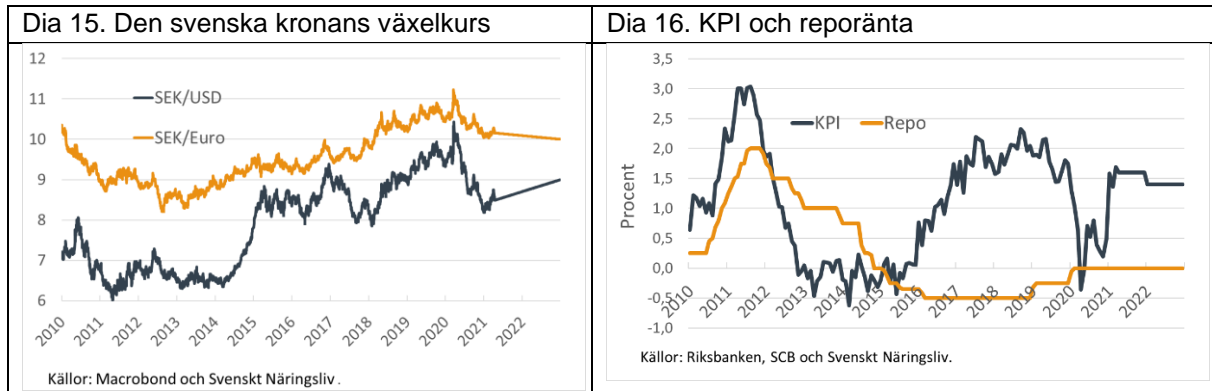

Måttligt inflationstryck de kommande åren

Den svenska ekonomin växer nu i allt starkare takt efter den djupa nedgången till följd av pandemin under 2020. Den samlade efterfrågan, BNP, minskade under 2020 med 2,8 procent, men ökar i år och nästa år med närmare fyra procent i årstakt. Det är en historiskt hög tillväxttakt som väntas de kommande två åren. Utvecklingen är liknande i större delen av världen. Vid en så hög efterfrågetillväxt växer oron för att inflationstakten ska stiga, eventuellt till högre nivåer än många centralbankers mål om högst 2 procent.¹ Om det sker kan centralbanker tvingas höja styrräntan i syfte att dämpa efterfrågan så att inflationstakten stannar vid högst 2 procent. Om inflationstakten stiger påtagligt skulle även marknadsräntorna påverkas.

Under det senaste decenniet har BNP-tillväxten stundom varit hög i Sverige (t.ex. 2010 och 2015). Trots detta har inflationstakten inte stigit till höga nivåer. Snarare har inflationstakten under en lång period varit mycket låg och långt från Riksbankens mål om 2 procents inflationstakt. Riksbanken har därför sänkt reporäntan till mycket låga nivåer, till och med minusränta under en femårsperiod 2015–2019. Inflationstakten har trots detta inte stigit till höga nivåer.

Inflationstakten i Sverige kan påverkas genom att kronan försvagas och därmed gör importerade varor dyrare. Inte heller en försvagning av kronans växelkurs har förmått inflationstakten att nå höga höjder. Sedan 10 år tillbaka har kronan försvagats mot både euron och den amerikanska dollarn. Det har inneburit att importpriserna stigit, men genomslaget på inflationen i Sverige har varit litet. För de kommande åren räknar vi med små förskjutningar i växelkursen. Gentemot kronan kommer euron försvagas något under prognosperioden och en euro bedöms kosta ca 10 kronor mot slutet av prognosperioden. Den amerikanska ekonomin växer kraftigt, framför allt under 2021, till stor del tack vare mycket stora stimulanser. Efterfrågan på dollar kommer att öka vilket troligen innebär att kronan försvagas något mot dollarn från dagens nivå. Dollarkursen når 9 kronor under 2022 (se diagram 15).

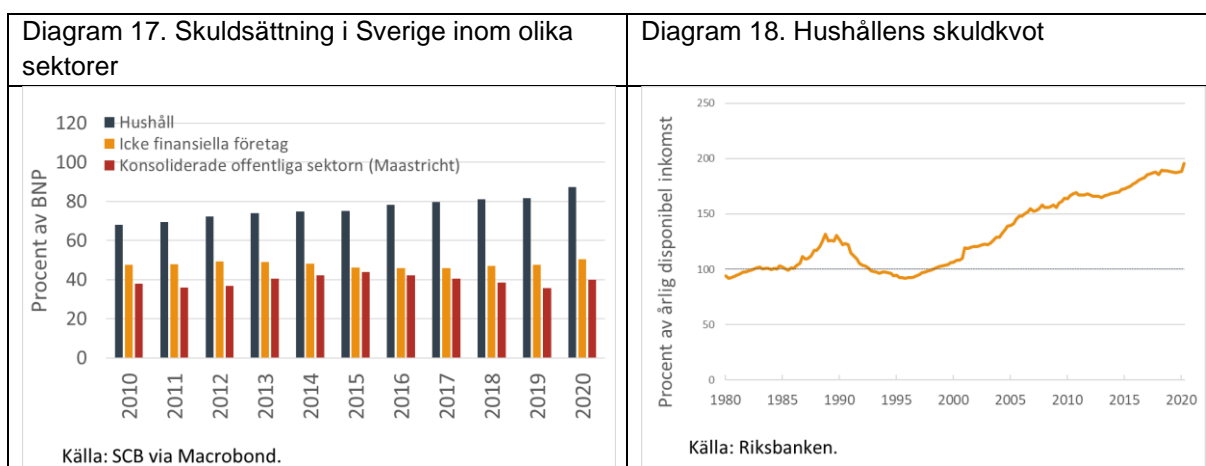

Vår bedömning är därför att inflationstakten inte heller denna gång, trots hög BNP-tillväxt de närmaste åren, stiger över Riksbankens mål om 2 procent annat än tillfälligt. Riksbanken kommer därför inte att förändra reporäntan under 2021–2022. De korta marknadsräntorna stannar därför också kring nollstrecket under perioden, medan långa marknadsräntor (10 år), som stigit en del under inledningen av året landar på 0,6 procent i slutet av prognosperioden. Både KPI och KPIF (KPI med fast ränta) har stigit något under inledningen av året till följd av stigande energipriser. Detta är emellertid tillfälligt och både KPI och KPIF faller tillbaka till en årstakt runt 1,5 procent både 2021 och 2022 (se diagram 16).

Den mycket expansiva penningpolitiken (läs: låga räntor) har således inte drivit upp inflationen i konsumentledet det senaste decenniet. Däremot har de låga räntorna påverkat skuldsättningen i

¹ Centralbankernas mål varierar något runt om i världen, men i stora drag handlar det om att centralbankerna vill bevara penningvärdet med hjälp av begränsad inflationstakt runt 2 procent. Riksbankens mål är t.ex. att styra inflationstakten mot just 2 procent.

samhället, framförallt hushållens skulder, som ökat påtagligt det senaste decenniet. Som andel av BNP har hushållens skulder ökat från knappt 70 procent 2010 till närmare 90 procent 2020. Skulderna för övriga sektorer i samhället, företagen och offentliga sektorn, har legat ungefär oförändrade som andel av BNP sedan 2010 (se diagram 17). Den ökade skuldsättningen i hushållssektorn har till stor del använts till bostadsköp. Medelpriset på ett småhus i landet har ökat från 2 miljoner 2010 till 3,2 miljoner 2020, dvs. en prisuppgång på ca 60 procent. Under samma period har konsumentpriserna ökat med drygt 10 procent. Så länge räntorna stannar på låga nivåer och arbetslösheten inte skenar, vilket vi alltså tror under prognosåren, utgör den högre skuldsättningen inget stort problem för hushållssektorn som helhet.² Det är sannolikt inte hållbart att hushållens skulder på sikt fortsätter att öka betydligt snabbare än de disponibla inkomsterna. Denna s.k. skuldkvot är idag hög (se diagram 18). För unga och nya på bostadsmarknaden innebär dock den senaste tidens prisuppgångar på bostadsmarknaden stora problem och svårigheter att komma in och få fotfäste.

Tabell 3 Inflation, ränta och växelkurs

	2020	2021	2022
KPIF	0,5	1,8	1,5
KPI	0,5	1,6	1,4
Reporänta	0	0	0
10-års ränta	0	0,3	0,6
SEK/EUR	10,0	10,1	10,0
SEK/USD	8,2	8,7	9,0

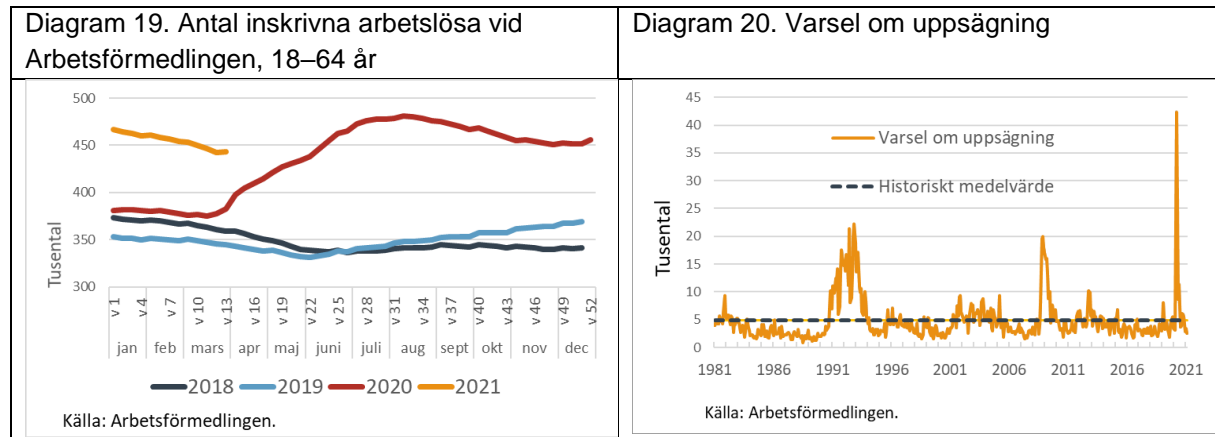
Anm. Inflation: årsgenomsnitt (procent), ränta (procent) och växelkurs: årets slut.

Källor: Riksbanken och Svenskt Näringsliv.

² Om utvecklingen blir annorlunda, med högre inflationstakt och högre räntor blir hushållens skulder en större börda för många hushåll. Räntebetalningarna på lånen hotar då att tränga undan annan konsumtion med negativ effekt på konjunktur och arbetslöshet.

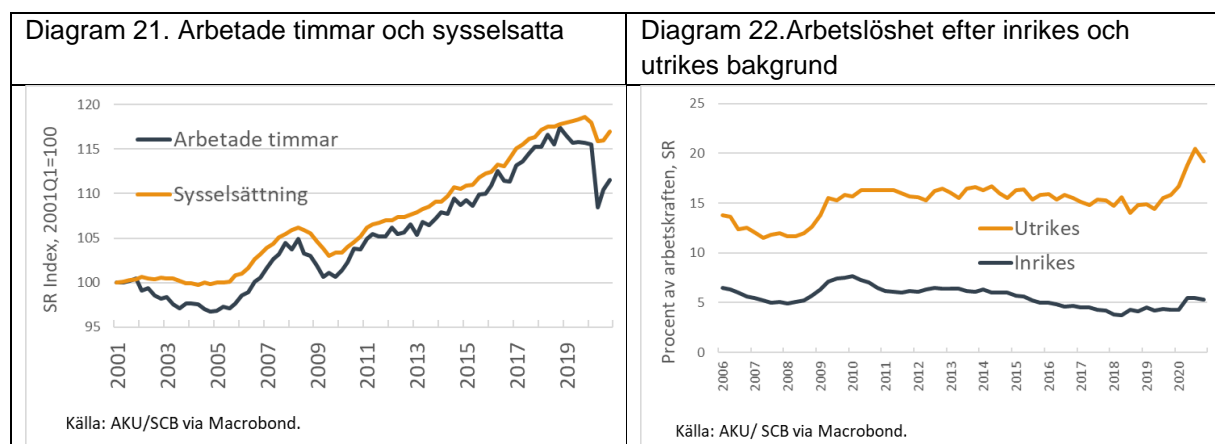
Sjunkande arbetslöshet men problemen med långtidsarbetslöshet kvarstår

I inledningsfasen av Coronapandemin steg antalet inskrivna arbetslösa kraftigt upp till finanskrisnivåer. Det var framförallt personer med tillfälliga anställningar, deltidsjobb, unga och utrikes födda som blev av sina jobb. Under hösten sjönk sedan arbetslösheten och nivåerna stabiliserades under vintermånaderna 2020–2021 (se diagram 19).

Under det andra kvartalet 2020 sjönk arbetskraftsdeltagandet något, främst till följd av att inrikes födda ungdomar lämnade arbetskraften. Under resterande del av 2020 gjorde ökningarna bland utrikes födda att arbetskraftsdeltagandet återigen ökade. Dynamiken på fjolårets arbetsmarknad syns också i hur varslen utvecklade sig. Varslen nådde historiskt höga nivåer under våren 2020 för att sedan minska påtagligt och sedan slutet av 2020 legat under det historiska genomsnittet (se diagram 20).

Trots det dramatiska fallet i den ekonomiska aktiviteten i pandemins inledningsskede föll sysselsättningen inte lika mycket. De krisåtgärder, framför allt korttidspermitteringarna, som regeringen tillsammans med samarbetspartierna rullade ut i flera tilläggsbudgetar under 2020 har bidragit till att dämpa fallet i sysselsättningen. De arbetade timmarna föll däremot kraftigt när ekonomin bromsade in (se diagram 21). I takt med att ekonomin under 2021 börjar återhämta sig kommer de arbetade timmarna att öka i en snabbare takt jämfört med sysselsättningen.

Pandemin har slagit mest på många tjänstebanscher, i synnerhet näringar inom hotell och restaurang, upplevelseindustrin och resebranschen. I många av de hårdast drabbade branscherna är utrikes födda överrepresenterade, något som har gjort att gapet i arbetslöshet mellan utrikes och inrikes födda har vidgats ytterligare när arbetslösheten ökade under 2020 (se diagram 22). Att gapet har vidgats har också att göra med att inrikes födda i större utsträckning har tillsvidareanställningar

som berättigar korttidspermittering. Därmed har de kunnat behålla sina anställningar i högre grad än utrikes födda.

Långtidsarbetslösheten har ökat sedan början av pandemin. I och med en snabbare strukturomvandling i pandemins spår riskerar arbetslösheten och i synnerhet långtidsarbetslösheten att fastna på höga nivåer en tid framöver. Det tar vanligtvis tid för arbetslösheten att sjunka mot förkrisnivåer efter stora ekonomiska nedgångar (se fördjupningsrutan om långtidsarbetslöshet).

Faktaruta - Förändring i insamlingsmetod påverkar arbetsmarknadsstatistiken

Från och med den första januari 2021 följer datainsamlingen i SCB:s arbetskraftsundersökning (AKU) EU:s nya ramlag för den sociala statistiken. Definitionen av sysselsatta, urvalet och hur blanketten är utformad har därmed förändrats. Dessa förändringar gör att det i statistiken har uppkommit ett tidsseriebrott som gör det svårt att jämföra utfall från 2021 med utfall för tidigare år.

En av de största förändringarna gäller klassificeringen av personer som varit helt frånvarande från sitt arbete längre tid än tre månader. Det rör sig om helt tjänstlediga utan lön, permitterade, frånvarande pga. arbetsbrist, uppsagda utan arbetsplikt, föräldralediga som inte är berättigade till föräldrapenning samt säsongsarbetande som inte utför något arbete kopplat till detta under innevarande säsong. I den nya datainsamlingsmetoden klassificeras inte längre dessa personer som sysselsatta i AKU. Vissa personer som inte längre klassificeras som sysselsatta klassas som arbetslösa, medan andra hamnar utanför arbetskraften. Detta innebär att all AKU:s statistik påverkas av förändringarna i insamlingsmetoden och gör att man ska tolka förändringar i statistiken med större försiktighet än vanligt.

Efter det turbulenta 2020 tyder de flesta indikatorerna och den pågående vaccineringen på ljusare tider framöver. Svenskt Näringslivs företagarpanel visar att andelen av företag med positiva anställningsplaner har stigit sedan slutet av förra året (se diagram 23).

Trots de positiva signalerna bedöms återhämtningen på arbetsmarknaden vara långdragen. Den teknologiska utvecklingen och strukturomvandlingen som fått en skjuts under pandemin leder sannolikt till att ytterligare arbetsuppgifter och jobb kommer att rationaliseras bort. Samtidigt kommer det dock att skapas nya typer av arbetsuppgifter och jobb. Dessa jobb kommer troligtvis kräva en specialiserad utbildning och det kommer ta tid att omskola eller nyutbilda delar av arbetskraften. Detta är en anledning till att det kan ta tid att pressa tillbaka arbetslösheten från dagens nivåer.

Den närmaste tiden växer dessutom befolkningen i arbetsför ålder, dvs. 15–74 år, endast tack vare en ökande befolkning av utrikes födda som i regel har svagare anknytning till arbetsmarknaden. Enligt SCB:s befolkningsprognos minskar inrikes födda i arbetsför ålder med över 10 000 personer både i år och nästa år. Däremot stiger antalet utrikes födda i samma åldersgrupp med över 40 000 personer under samma tidsperiod. Trots det likartade arbetskraftsdeltagandet bland inrikes och utrikes födda under den senaste tiden är sysselsättningsgraden betydligt lägre bland utrikes födda. Detta bidrar ytterligare till att sysselsättningstillväxten kommer att hållas tillbaka både i år och nästa år.

Arbetslösheten bedöms ha kulminerat under det andra halvåret i fjol och det första kvartalet i år (se dia 24). Fr.o.m. det andra kvartalet i år och till slutet av prognosperioden minskar arbetslösheten gradvis. Arbetslösheten bedöms bli 8,6 procent för helåret 2021 och därefter sjunka till strax under 8 procent 2022.

Diagram 23. Företagens anställningsplaner

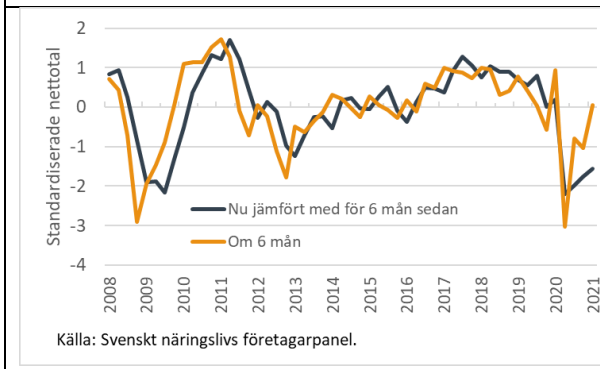
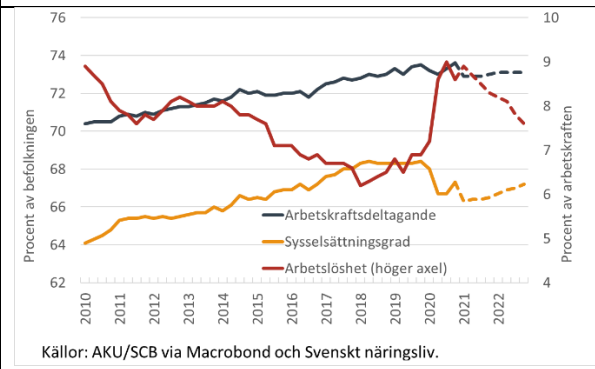

Diagram 24. Arbetskraftsdeltagande, sysselsättningsgrad och arbetslöshet

Sysselsättningsgraden kommer öka från 66,4 procent i år till 67,0 procent nästa år, medan arbetskraftsdeltagandet ligger på 72,9 procent i år och 73,1 procent nästa år. Förändringar i AKU:s mätmetod fr.o.m. januari 2021 innebär att det inte rakt av går att jämföra de prognostiserade värdena med utfall för föregående år (se tabell 4).

Tabell 4 Arbetsmarknad (15–74 år)

	2020	2021	2022
Arbetskraft ¹	0,3	-0,4	0,6
Arbetskraftsdeltagande ²	73,6	72,9	73,1
Sysselsättning ¹	-1,3	-0,8	1,5
Sysselsättningsgrad ²	67,2	66,4	67,0
Arbetslöshet ³	8,3	8,6	7,8

¹Procentuell förändring. ²Procent av befolkningen. ³Procent av arbetskraften.

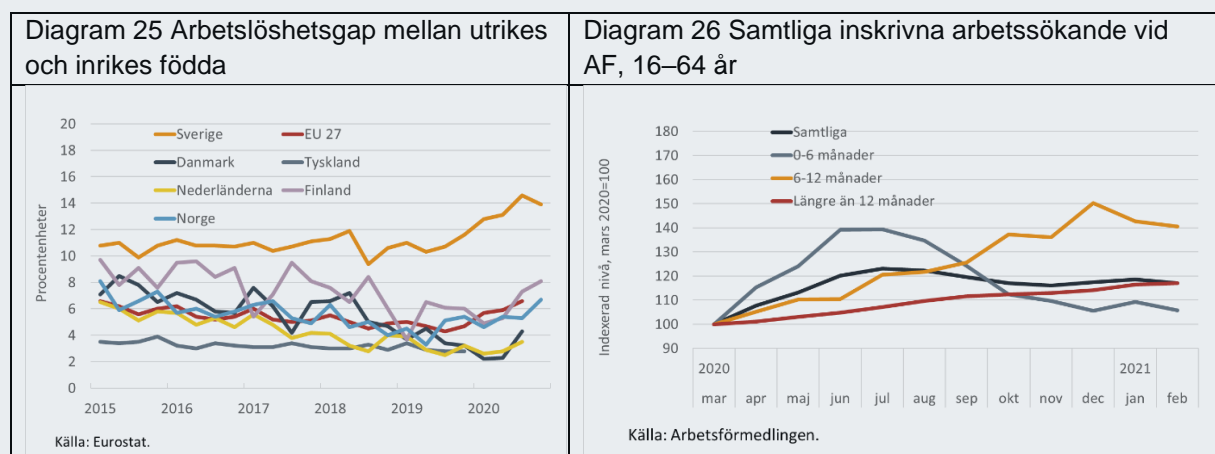
Anm.: Förändringar i AKU:s mätmetod fr.o.m. januari 2021 innebär att det inte går att jämföra de prognostiserade värdena med utfall för föregående år.

Källor: AKU/SCB och Svenskt Näringsliv.

Fördjupning - Långtidsarbetslösheten ökar under Coronakrisen

- Arbetslöshetsgapet mellan utrikes och inrikes födda har stigit snabbare i Sverige än i jämförbara länder
- Långtidsarbetslösheten har ökat sedan pandemins början
- Svaga grupper har drabbats kraftigare och är överrepresenterade bland arbetslösa

Redan före Coronakrisen hade Sverige inte bara högre arbetslöshet jämfört med andra EU-länder utan också ett av de största arbetslöshetsgapen mellan utrikes och inrikes födda. Coronakrisen har förvärrat detta problem och under förra året ökade arbetslöshetsgapet snabbare i Sverige än i jämförbara länder (se diagram 25). Sverige har därmed klarat arbetslösheten och arbetslöshetsgapet mellan utrikes och inrikes födda sämre än de flesta EU-länder³.

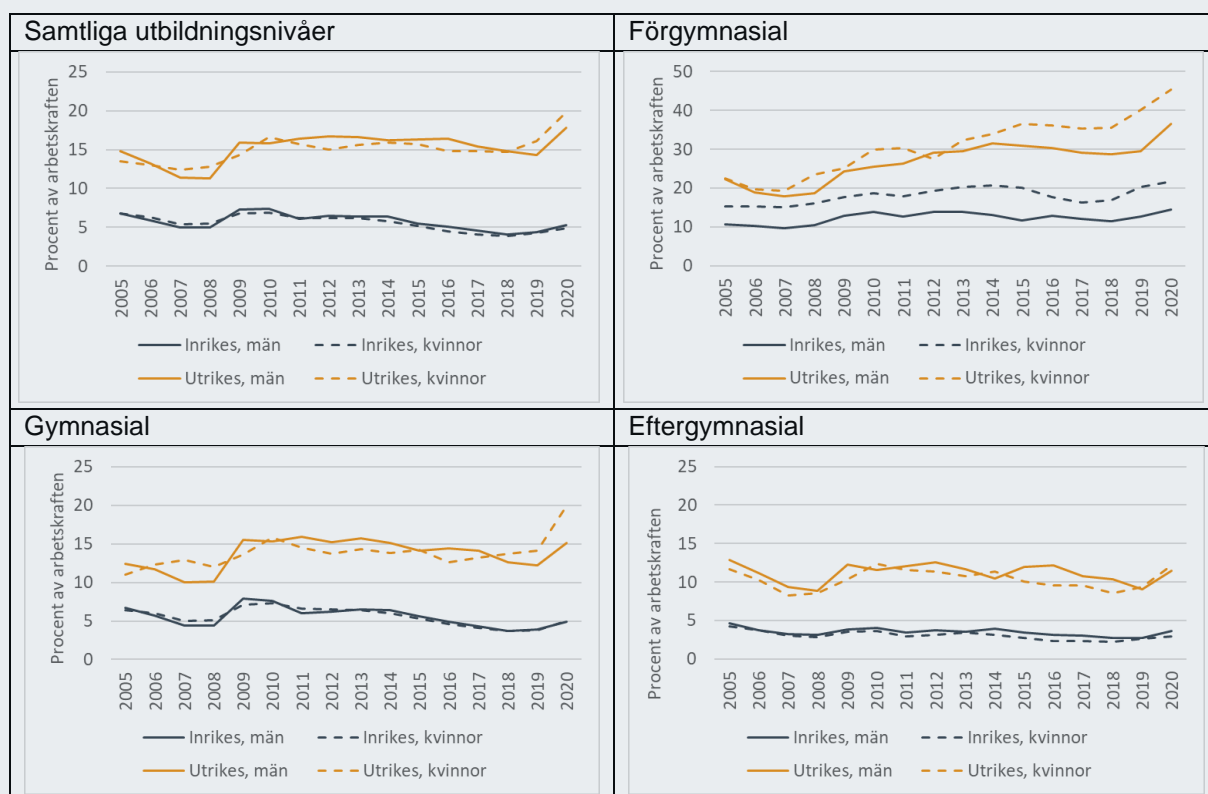

Vilken effekt Coronakrisen har haft bland svaga grupper på arbetsmarknaden ser man tydligt i statistiken från SCB (se diagram 27). Oavsett utbildningsnivå drabbades utrikes födda betydligt hårdare än inrikes födda med motsvarande utbildningsnivå. Den största ökningen i arbetslöshet skedde bland utrikes födda män och kvinnor med de lägsta utbildningsnivåerna. Ökningen var dessutom större bland utrikes födda kvinnor.

Tidigare forskning tyder på att utrikes födda och lågutbildade, i synnerhet lågutbildade utrikes födda kvinnor, har svårt att få ett arbete. Utvecklingen under det senaste året gör att riskerna ökar för att dessa personer ska hamna i långtidsarbetslöshet.

³ Arbetslöshetsgapet är beräknat som arbetslösheten bland utrikes födda minus arbetslösheten bland inrikes födda i respektive land.

Diagram 27 Arbetslöshet efter utrikes och inrikes bakgrund, utbildningsbakgrund och kön

Källa: SCB.

Tittar man på sammansättningen av arbetslösheten och delar in de arbetslösa efter arbetslöshetslängd framkommer gradvisa förändringar under det senaste året. Vissa personer som blev arbetslösa i början av pandemin har nu varit utan jobb i ett år (se diagram 26). Vanligtvis brukar lång tid utan jobb innebära större svårigheter att få ett nytt jobb. Redan före pandemin var dessutom många arbetslösa med en svag förankring på arbetsmarknaden. Dessa hamnar nu ännu längre bak i kön till arbete när utvecklingen på arbetsmarknaden förhoppningsvis vänder.

Långtidsarbetslösheten är den största utmaningen i kölvattnet av Coronakrisen. Sedan mars 2020 har antalet personer som har varit utan jobb mellan 6 och 12 månader stigit till 105 000 personer, medan antalet personer som har varit utan jobb i längre än ett år nu uppgår till 180 000 personer. Detta är historiskt höga nivåer på långtidsarbetslösheten.

Arbetslöshet kan vara demoraliserande för den enskilde och kostsamt för det offentliga. För att undvika ökande långtidsarbetslöshet och alla medföljande ekonomiska och sociala problem behövs det skapas fler jobb tillfällen. Genom att fler ges möjlighet att försörja sig själva kan också de offentligfinansiella kostnaderna minska.

Investeringar driver sysselsättning i norra Sverige

Det senaste årets dramatiska utveckling till följd av pandemin har påverkat sektorer och regioner i landet relativt olika. BNP minskade i riket som helhet med 2,8 procent 2020. Någon motsvarande siffra per län finns inte publicerad ännu, men statistik över andra variabler ger en fingervisning om hur länen påverkats. I tabell 5 har vi rangordnat länen efter hur sysselsättningen i länen utvecklades under 2020 jämfört med 2019. I riket som helhet minskade sysselsättningen med 1,3 procent 2020.

I Norrbotten ökade sysselsättningen med hela 4,5 procent 2020. Också i Västerbotten ökade sysselsättningen påtagligt. Norrbotten och Västerbotten upplever något av en guldrush för närvarande. Höga malmpriser och en snabb omställning till fossilfri produktion genererar stora investeringar i regionen. Bland annat byggs Europas största landbaserade vindkraftpark utanför Piteå i Norrbotten. Denna vindkraftpark beräknas i framtiden producera 12 TWh el årligen, vilket är nästan i paritet med hela Luleålvens årliga produktion på 14 TWh. I Norrbotten flyttas dessutom Kiruna och Gällivare för att ge plats för malmbrytningen, vilket ger stora investeringar också inom bostadssektorn. I Skellefteå i Västerbotten bygger Northvolt en stor batterifabrik som ska ge 3000 arbetstillfällen. I både Norrbotten och Västerbotten har dessa investeringar bidragit till ett högt bostadsbyggande (se tabell 5). I dessa län drabbas turism-, hotell- och restaurangnäringar lika hårt av restriktionerna som landet i övrigt, men dessa är förhållandevis små sektorer i förhållande till den dominerande malmproduktionen och metalltillverkningen.

I flera industritunga län som exempelvis Värmland, Blekinge, Gävleborg och Kronobergs län har utvecklingen varit betydligt svagare. I dessa län har sysselsättningen minskat med mer än 4 procent 2020. Möjligen är det en effekt av det mycket svaga andra kvartalet 2020 då tillverkningsindustrin drabbades hårt. Utvecklingen för industrin var sedan god under resten av 2020, men pandemin har troligen påskyndat rationaliseringar, digitalisering och automation. Till viss del kommer inte samma arbetsstyrka behövas vid återstarten. Uppsala län är en annan region med stor sysselsättningsminskning under 2020. Smittspridningen var mycket stor i länet förra våren och nedstängningen av verksamheter var bland de mest omfattande i landet. Möjligen är det en förklaring till att arbetsmarknaden utvecklades svagare än i många andra delar av Sverige.

Tabell 5 Ekonomisk aktivitet 2020

	Sysselsättning	Befolkning	Bostadsbyggande	Bostadspriser	Bilförsäljning	Nya platser	Varsel	Arbetslöshet
Norrbottn	4,5	-0,7	186	3	-33	-8	153	5,9
Västerbotten	2,3	0,1	91	10	-25	-8	15	6,7
Stockholm	0,1	0,9	-5	6	-9	-26	191	7,7
Skåne	0,0	0,7	1	7	-15	-13	48	10,6
Västernorrland	-0,3	-0,7	61	7	-31	8	70	8,1
Halland	-1,4	0,7	-8	8	-25	-14	57	7,6
Södermanland	-1,5	0,2	11	3	-22	-15	35	12,3
Östergötland	-1,7	0,2	-36	4	-23	-23	164	8,5
Jönköping	-1,8	0,2	26	8	-21	-18	140	6,6
Jämtland	-2,0	-0,2	-38	8	-28	-17	97	6,6
Västra Götaland	-2,2	0,4	7	6	-22	-23	251	7,7
Dalarna	-2,4	-0,6	11	3	-30	-14	146	7,5
Örebro	-2,6	-0,1	77	7	-19	-8	34	9,2
Kalmar	-2,9	-0,4	-31	12	-25	6	181	8,4
Västmanland	-3,5	0,1	45	9	-22	-1	59	8,9
Värmland	-4,1	-0,3	53	4	-18	-3	87	7,4
Blekinge	-4,2	-0,7	-13	2	-21	14	11	10,1
Uppsala	-4,3	1,2	-3	9	-22	-13	118	8,9
Gävleborg	-4,4	-0,5	47	0	-25	-8	136	8,8
Kronoberg	-4,6	0,1	1	7	-15	-9	56	9,2
Gotland	-5,0	0,2	94	5	-15	0	81	
Riket	-1,3	0,4	6	7	-17	3	147	8,3

Källor: SCB, Arbetsförmedlingen och Svenskt Näringsliv.